

ACTIVITĂȚILE FILANTROPICE ALE REGINEI ELISABETA A ROMÂNIEI - „MAMĂ A PATRIEI”

Mirela-Daniela Tîrnă
Muzeul Național Cotroceni

Motto: „Nu poți fi destul de recunoscător aceluia care-ți dă prilejul să-l ajuți”.

Regina Elisabeta

Născută la 29 decembrie 1843, Elisabeta-Paulina-Otilia-Luiza, a primit de mică o educație rigidă și riguroasă în ideea de abnegație, de credință nestrămutată și de supunere în fața voinței lui Dumnezeu. Mama sa, Prințesa Maria de Wied a învățat-o „să practice binefacerea, ajutând pe cei săraci, căutând pe cei bolnavi, mângâind pe cei mahnîți și obișnuindu-se neîncetat cu spectacolul durerii și al morții, ca și cum ar fi presimțit acea mamă prevăzătoare că durerea și doliul erau menite să tulbure așa de mult viața iubitei fiice”¹.

Avea să se căsătorească destul de târziu, în 1869 – avea 26 de ani – cu domnitorul Carol I al României, după un proiect de mariaj eşuat, cu principele Alfred de Edinburgh (tatăl Mariei). Ceremonia s-a desfășurat în galeria castelului Monrepos, după ritualul protestant al miresei și cel catolic al mirelui. Pastorul Lohmann i-a legat prin jurământul lui Noemi către Ruth: „Voi merge acolo unde vei merge și tu; voi rămâne acolo unde vei rămâne și tu. Poporul tău e și poporul meu, Dumnezeu tău e și Dumnezeul meu, voi muri unde vei muri și tu tot acolo doresc să fiu îngropată... Te-ai născut germană, dar de astăzi ești româncă. Cauza României e cauza ta și poporul român va fi poporul Tău. Și totodată Dumnezeul aceluia popor va fi și Dumnezeul tău, cu toată deosebirea dintre credințe, baza religiei și Dumnezeul pe care îl chemi în ajutor e tot acela pe care îl invocă românii. Fie ca mila lui Dumnezeu să te însoțească în noua ta patrie! Dumnezeu să binecuvânteze speranțele Tale, precum și dorința ce ai de a face fericirea unui popor”².

Pe 18 noiembrie 1869, perechea princiară pleacă spre România prin Viena și Budapesta și pe 22 noiembrie ajunge în capitală, unde i s-a făcut o primire entuziastă. Spre a consfinți printr-un act de binefacere amintirea acelei zile, în care își făcuse intrarea în București, Prințesa Elisabeta a adresat primului ministru următoarea scrisoare: „Adânc mișcată de simpatia primire al cărei obiect am fost din partea națiunii române

¹ George Bengescu, *Din viața Majestății Sale Elisabeta, Regina României*, București, Ed. Librăriei Socce & Comp., Societatea Anonimă, 1906, p. 81.

² Carmen Sylva, *Versuri alese*, Antologie cronologică și prefață de Gabriel Badca-Păun, București, Ed. Eminescu, 1998, p. 23.

și doritoare a consacra memoria zilei intrării Mele în capitală, pun la dispoziția Dumneavoastră 10.000 franci, rugându-vă să binevoiți a afecta procentele lor la formarea unui mic dar pentru sărmăne, din care 4 din București și 4 din Iași...”³.

Apoi, principesa Elisabeta face o vizită la Azilul „Elena Doamna”, amplasat în apropierea Palatului Cotroceni, fiind creația lui Carol Davilla și a Elenei Cuza. În acest sens, în ianuarie 1870 se adresează Președintelui Consiliului de Miniștri astfel: „Vizita mea la Azilul Elena mi-a făcut cea mai bună impresie și voi păstra o plăcută aducere aminte. Am fost primită ca o mamă de către copile și țin a fi mama lor. Cu o vie satisfacțiune am constatat chipul cum copilele sunt îngrijite acolo, precum și progresele în instrucțiune, care fac a spera că acest așezământ va putea da învățătoare pentru școlile de fete. Solicitudinea mea se concentrează în acest moment în săvârșirea Azilului și în construcția unei Capitale... Propun dar a se deschide o subscripțiune spre acest scop... Mă înscriu în capul listei cu 12.000 franci...”⁴. Principesa Elisabeta, devenită mai apoi regină avea să fie pentru elevele de la Azilul Elena Doamna, „muma noastră sufletească”, cum o numea una dintre eleve și marea protectoare a talentelor. Ea asista regulat la cursurile și examenele azilului, iar în cadrul cercurilor de muzică, pictură, desen și poezie, pe care le-a inițiat, a introdus și cele mai talentate eleve ale acestuia.

Fusese învățată să ajute, dar și firea ei era înclinată spre cei care sufereau. Sabina Cantacuzino spune că „pentru inima ei, nenorocirea era cheia cu care intrai necondiționat”⁵. De asemenea, Robert Scheffer, secretarul particular avea să spună despre ea că era „suverana care uită că este suverană și în grația ei naturală, în demnitatea-i fără morgă, coboară treptele tronului, iese înaintea nu a celor mai mândri, ci a celor mai umili. Grația ei era făcută din bunătate, bunătatea era pe de-a-ntregul maternă. Știuse să scoată din nefericirea vieții ei bogății pe care le împărțea celorlalte și, neputând să fie mamă, era mama tuturor celor care căutau adăpost lângă ea... Acolo unde nu putea să ajute, mângâia. Inima ei vibra la toate suferințele...”⁶.

Într-adevăr, după moartea unicului ei copil, principesa Maria (Mărioara) în 1874, Elisabeta s-a dedicat literaturii și artei, precum și operelor de binefacere, căutând un refugiu.

Momentul 1877 i-a oferit principesei Elisabeta prilejul să-și ofere serviciile, chiar dacă activitatea ei a intrat oarecum, într-un con de umbră datorită acțiunilor gloriosului ei soț. Chiar înainte de intrarea armatelor rusești în țară, Elisabeta s-a ocupat de organizarea ambulanțelor. „Acesta nu era o sarcină ușoară – ne spune Carmen Silva într-un articol dintr-o revistă franceză intitulat „Amintiri din război” – nu exista pe acea vreme nici un fel de Cruce Roșie, iar ambulanța noastră, organizată foarte repede, nu dispunea decât de ceea ce se putuse aduna în primul moment de înfierbințală și de zor. Numai în timpurile de război își poate da cineva seama despre neîndestularea de necrezut a celor mai elementare pregătiri. Ceea ce pare la prima vedere o vastă aprovizionare de paturi și de bandaje abia ajunge câteva ore...”⁷. Ca atare, Elisabeta a făcut apel la Crucea Roșie germană și mai mulți chirurghi au sosit – unii la București,

³ George Bengescu, *op. cit.*, p. 115.

⁴ Elena General Peticari Davila, *Din viața și corespondența lui Carol Davila*, București, Fundația „Regele Mihai I”, 1945, p. 292-293.

⁵ Sabina Cantacuzino, *Din viața familiei Ion C. Brătianu*, vol. I, București, Ed. Albatros, 1993, p. 105.

⁶ Robert Scheffer, *Orient Regal. Cinci ani la Curtea României*, București, Ed. Sacculum I.O. și Vestala, 1997, p. 36.

⁷ George Bengescu, *op. cit.*, p. 124.

alții la Pitești. În folosul lor s-a dat la Pitești primul bal din țară, în port românesc, patronat de doamnele din Golești și de la Florica. La București, ajutată de generalul Davilla, inspectorul serviciului sanitar, precum și de medicii români puși sub ordinele lui, Elisabeta a fost, timp de aproape un an, providența bolnavilor și răniților. Încă din mai 1877, sala tronului din Palatul domnesc se transformase într-un atelier imens unde doamnele cele mai de vază din aristocrația românească, împreună cu femeii din popor, venite să-și ofere serviciile lor fără nici o plată, făceau bandaje, cămăși, cerceafuri, care aprovizionau spitalul capitalei.

De asemenea, Suverana a construit, pe cheltuiala sa, pe platoul Cotrocenilor, două încăperi ce puteau cuprinde 100 de paturi, iar pe de altă parte, gara de la Cotroceni fusese transformată într-o ambulanță de 18 paturi, pentru care prințesa Iosefina de Hohenzollern trimisese din Sigmaringen tot materialul necesar. Exemplul Suveranei a fost urmat de : Gh. Cantacuzino, care a pus la dispoziția domnitorului 50.000 lei pentru trebuințele armatei, iar soția lui s-a ocupat de instalarea și întreținerea spitalului din Ploiești; de asemenea, au fost înființate ambulante de către comitetul central al doamnelor din Iași și de doamnele din comitetul israelit român din București.

Experiența războiului a făcut-o pe Elisabeta să-și cunoască poporul de adopție, care a numit-o Mamă a Patriei” sau „Mama Răniților” și despre care, ea avea să spună: „Multe mișcătoare și sfâșietoare scene îmi deschiseră ochii în timpul războiului asupra firii acestui popor ciudat, plin de superstițiuni, de milă copilărească, de melancolie și totodată glumeț la vorbă. Am văzut la femei cel mai mare devotament... Am văzut mame pe care vitejii lor fii le strigau în mijlocul celor mai crunte dureri și cărora le acopereau mâinile de sărutări”⁸.

În 1879 a fost fondată *Instituțiunea surorilor de caritate din București*, administrată de o superioară, sub controlul unei epitropii compusă din persoane numite de suverană. Sfera acțiunii sale este cuprinsă în serviciul spitalelor, în căutarea bolnavilor, a săracilor și a răniților în caz de război. Personalul este recrutat printre fetele și văduvele care vor să ajute la îngrijirea bolnavilor și printre surorile din mănăstiri, autorizate de autoritățile episcopale să-și ofere serviciile. Această instituție funcționa într-un local cumpărat de suverană și primea contribuții voluntare.

După proclamarea Regatului, cea mai cunoscută dintre societățile de binefacere înființate de Elisabeta este Societatea „Regina Elisabeta”, întemeiată chiar în anul 1881 și recunoscută ca persoană juridică prin legea din 12 decembrie 1894. „Ea este constituită sub înaltul patronaj și protectorat al Majestății Sale Reginei și are drept scop de a întruni sub o direcție comună binefacerile și silințele doamnelor române întru ajutorarea celor lipsiți de mijloace și în neputință de a-și câștiga viața prin munca lor. Societatea primește și administrează orice fel de daruri, legături și donațiuni în bani, mobile și imobile”⁹. Organele Societății erau: un Consiliu de administrație compus din 15 membrii, un președinte, un secretar și un cazier, numiți pe 5 ani de Regină și un Comitet dirigent, compus din 15 membre, din care o președintă și o secretară, de asemenea, numite de Regină pe 5 ani. Regina și Regele au făcut donații însemnate Societății, exemplul lor fiind urmat și de alții, printre care merită amintită Maria Cantacuzino, născută Mavros. Societatea a constituit un Azil, care putea să adăpostească până la 110 săraci. Numărul bătrânilor de Azil era la 1 aprilie 1905 de 91, din care 61 români și 22 străini¹⁰. În anul

⁸ *Ibidem*, p. 125–126.

⁹ *Ibidem*, p. 240.

¹⁰ *Ibidem*, p. 241.

1904–1905, 13.441 lei au fost împărțiți în ajutoare de lemne, iar 5.000 lei s-au cheltuit pentru îmbrăcăminte și obiecte de primă necesitate destinate la 300 de săraci.

Președintele Consiliului de Administrație era Mihail Șuțu, fost guvernator al Băncii Naționale, iar președinta Consiliului dirigent era Maria Poenaru (născută Văleanu), doamnă de onoare a Reginei.

În același spirit, Regina Elisabeta reușește să dea un impuls deosebit asistentei sociale în România și să-i mobilizeze pe medicii români și pe doamnele din societatea românească să colaboreze în activitățile filantropice. Astfel, se înființează *Societatea Policlinicii „Regina Elisabeta”* în 1896, în scopul de a da consultații și medicamente gratuite bolnavilor săraci, fără deosebire de naționalitate și confesiune, care avea să asigure, până la sfârșitul anului 1905, îngrijiri la un număr de 119, 635 bolnavi; apoi, *Leagănul Sfânta Ecaterina*¹¹, fondat de Ecaterina Gr. Cantacuzino și sprijinit de Regină; *Societatea Maternă* (1897) care cuprindea două stabilimente: *Leagănul Elisabeta* și *Școala Maternă Principesa Maria*.

Grija pentru copiii orfani și pentru viitoarele mame, fără un cămin și fără venituri, au făcut-o pe Regina Elisabeta să spună: „Maternitatea e bună pentru femeile care au un cămin și cărora le trebuie numai o liniște de câteva zile; dar celelalte, nenorocitele care sunt fără de adăpost și pe care le-a respins o mână brutală?... la acestea mă gândesc eu; ele au nevoie de îngrijiri, de hrană bună înainte și după naștere, precum și de timpul necesar spre a-și vedea de vreun viitor mai puțin aspru pentru ca ele ca și pentru sărmanii copilași născuți în asemenea condițiuni. Oare copilul nu are dreptul la toată sollicitudinea noastră?...”¹².

Pe lângă un ajutor material acordat copiilor săraci și pentru familiile lor, Regina și-a propus să le acorde sprijinul în educație. Astfel, *Societatea Tibisoil* (1883) (după numele primului copil adăpostit), nu numai că ajută copiii săraci și familiile lor, în caz de boală sau de incapacitate de muncă, dar întreținea cu autorizația Ministerului Cultelor, școli duminicale, în care se preda copiilor săraci, învățământ creștin. În același scop, *Institutul Evanghelic al Diaconeselor*, patronat de Regină, a înființat o Școală la Ploiești.

Alte societăți înființate de Regina Elisabeta pentru ajutorarea săracilor au fost: „Pâinea zilnică”; „Obolul”, acesta din urmă patronată de Principesa Moștenitoare Maria, „Patronajul”, „Spitalul Elisabeta din Galați”. De asemenea, pentru a cinste memoria mamei sale, Regina a susținut și toate operele de caritate înființate la Neuwied de prințesa Maria de Wied – spitalul, azilul de orfani, institutul de surdo-muți și de orbi etc. Și în România, Regina și-a manifestat dorința de a-i ajuta pe orbi, înființând *Societatea „Vatra Luminoasă”*. În acest sens, Elisa Brătianu considera că Regina Elisabeta avea „... un spirit credul și o imaginație bolnăvicioasă... Ea devenea prada și victima celor care știau să exalte și să falsifice această imaginație. Astfel a reușit valetul ei, un oarecare Monske, să-i trezească un interes morbid pentru orbi, făcând-o să creadă că în România numărul orbilor era mai mare ca oriunde și că el inventase o mașină de scris pentru orbi. Așezând astfel de buna credință a prea generoasei suverane, a fost creată «Vatra Luminoasă», care ar fi putut fi de la început ceea ce a devenit ulterior, o operă de cea mai mare utilitate. A degenerat însă, grație lui Monske, într-o mare escrocherie, obligând pe Regele Carol să intervină pentru a opri ceea ce devenise un scandal public...”¹³.

¹¹ *Ibidem*, p. 242, Leagănul Sf. Ecaterina a obținut o medalie de aur și una de bronz la Expoziția universală de la Paris din 1900.

¹² *Ibidem*, p. 243.

¹³ Elisa Brătianu, Ion C. Brătianu, *Memorii involuntare*, București, Ed. Oscar Print, 1999, p. 60.

De altfel, „mobilul acțiunilor ei era întotdeauna frumos și înalt, dar realizarea, un dezastru și dânsa pururea victimă”¹⁴. Întotdeauna, Regina își epuiza fondurile peste buget în aceste activități și ajungea să-și dea bijuteriile pentru a acoperi cheltuielile.

Un mare interes a manifestat Regina Elisabeta pentru încurajarea industriei naționale – mai cu seamă, în domeniul țesătoriei și al broderiei. Chiar de la venirea sa în țară, a fost fermecată de originalitatea, eleganța și bogăția costumului popular românesc. Costumul adoptat de Regină s-a purtat mult timp, mai ales la Sinaia, de doamnele și domnișoarele sale de onoare și chiar de Regină, care putea fi văzută plimbându-se prin parcul și pădurea de la Sinaia, îmbrăcată cu un frumos suman alb de lână sau de postav¹⁵. În acest sens, în 1882, Regina a luat sub înaltul său patronaj, lucrările pentru publicarea desenele de pe costumele noastre naționale. Tot din inițiativa sa, avea să se înființeze la Cotroceni o școală de țesătorie pentru 40 de eleve, apoi o școală de broderie (Școala Elisabeta Doamna) pentru 70 de fete sărace. Mai mult decât atât, la îndemnul Suveranei, s-au înființat Societăți pentru dezvoltarea industriei casnice: „Concordia”, „Furnica”, „Munca”, „Albina”.

George Bengescu, biograf al Reginei Elisabeta ne vorbește despre rezultatele acestor societăți și despre faima țesăturilor și broderiilor românești în lume: „...cele mai mari Case [de modă] din Londra (între altele Casa Liberty), din Paris, Viena și chiar de peste Ocean le cumpără în cantități considerabile; cei mai renumiți croitori de dame din Paris ca Paquin, Redfern, Raudnitz le întrebunțează necontenit. În 1905 a fost la Paris, prin îngrijirile Doamnei Ana Roth din București, o frumoasă expozițiune de acele broderii și presa franceză a vorbit cu multe laude despre eleganța și bogăția lor. Chiar în cursul anului 1906, la Expozițiunea Artelor femeiești, organizată de ziarul „Le Gaulois”, Doamna Ana Roth a obținut, la Paris, întâiul premiu de onoare pentru broderiile artistice ale atelierului regal din București ... La Segenhaus, o cameră întreagă e îmbrăcată cu stoffe românești, pe care doamna Ana Roth a executat broderii lucrate cu arta cea mai desăvârșită. Dorința Reginei este de a mobila castelul cu produse ale industriei naționale române”¹⁶.

În cadrul acestor societăți s-a dat de lucru la domiciliu femeilor sărace, altele au fost învățate să lucreze și toate beneficiau de ajutoare constând în: plata chiriei, medicamente, haine, lemne etc., dar și daruri la căsătorie din partea Reginei¹⁷.

În final, putem spune că, chiar dacă acest domeniu, al operelor de binefacere, alături de activitatea literar-artistică, i-au fost exclusiv rezervate Reginei Elisabeta, ea a devenit într-o societate dominată de inițiativa masculină, un model social. Mai mult decât atât, credem că, prin aceste acțiuni la nivel de masă, Regina Elisabeta a contribuit la creșterea sentimentului de adeziune față de monarhie a românilor și la înrădăcinarea sa în memoria colectivă ca fiind „Elisabeta cea binefăcătoare” și Mamă a Patriei”.

SUMMARY

The Philanthropic Activities of Queen Elisabeth of Romania

Queen Elisabeth was a sensitive nature, inclined to care for the suffering. She dedicated her life to charity activities; she was a protector of arts and letters.

The paper deals with a series of examples of the Queen's dedication to her people and country.

¹⁴ Sabina Cantacuzino, *op. cit.*, p. 106.

¹⁵ George Bengescu, *op. cit.*, p. 245.

¹⁶ *Ibidem*, p. 249–250.

¹⁷ *Ibidem*, p. 250–251. În 1899 Societatea Munca a plătit femeile pentru lucrări suma de 92.879,40 lei și a împărțit ajutoare în lemne, medicamente, chirie care s-au ridicat la suma de 7.623,45 lei. Fetele erau ajutate la măritiş cu daruri care variau de la 10 la 100 lei, iar Regina a dat la unele din ele un rând de îmbrăcăminte de mircasă.